

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਟ੍ਰੈਕਟ ਨੰ:
26

ਗੁਰੂ ਕੌਣ

ਤੂੰ

ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ?

MATA GUJRI LIBRARY

G.T.B. GURDWARA

EAST PARK ROAD

LEICESTER

TEL: (0116) 2710517

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ:

ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਭਾ

ਪਟਿਆਲਾ

ਅਗਸਤ-ਸਤੰਬਰ
੧੯੯੭

ਸੰਮਤ ਖਾਲਸਾ
੨੯੯

ਛੇਵੀਂ ਵਾਰ ਵਾਧੇ ਸਹਿਤ
੨੫,੦੦੦

ਆਪ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ ਜੀ।

ਸੂਚਨਾ

1. ਹਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ ਪੁਸਤਕ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ' ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਲਿਖਤ ਡਾ: ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 25/- ਰੁ: ਦੀ ਥਾਂ 10/- ਰੁ: ਭੇਜ ਕੇ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।
 2. ਸਭ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ 'ਪ੍ਰਭੂ-ਨਾਮ' = 5/- ਰੁ:
 3. ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਸੰਖਿਪ ਅਰਥਾਂ ਸਹਿਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਅਰਥ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਣ = 5/- ਰੁ:
 4. ਲੇਖਿਕਾ ਰੂਥ ਮਾਂਟਗੁਮਰੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ A World Beyond ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਪੁਸਤਕ 'ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ-ਲੀਲਾ' ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ = 7/- ਰੁ:
 5. ਜਪੁਜੀ, ਰਹਿਰਾਸ, ਸੋਹਿਲਾ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਮੋਟੇ ਅਖਰਾਂ ਵਾਲਾ ਗੁਟਕਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਨ ਸੰਕੇਤਾਂ ਸਹਿਤ = 4/- ਰੁ:
- ਉਪੋਕਤ ਲਈ ਭੇਟਾ ਅਤੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਟ੍ਰੈਕਟ = 50/- ਰੁ:
ਸੈਂਕੜਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਮਨੀ ਆਰਡਰ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ
ਸ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ C-129, ਵਿਕਾਸ ਕਾਲੋਨੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ
ਜਾਏ। ਦਸਤੀ ਆ ਕੇ ਲੈਣ ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਫੁਲਵਾੜੀ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ,
ਗੁਰਬਖਸ਼ ਕਾਲੋਨੀ, ਗਲੀ ਨੰ : ੬, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਸਵੇਰੇ ੮ ਵਜੇ ਤੋਂ
ਸ਼ਾਮ ੫ ਵਜੇ ਤੱਕ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਪ੍ਰਾਰਥਕ

ਪ੍ਰੇਮ ਭੇਟਾ ਵਲੋਂ :-

ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ?

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਸਮੇਂ ਕਹੇ ਸ਼ਬਦ "ਬਾਬਾ ਬਕਾਲੇ" ਸੁਣ ਕੇ ਬਕਾਲੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ੨੨ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਖਵਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਨਿਕਲਣ ਨਾਲ ਹਨੇਰਾ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਰੇ ਛਿਪ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਆਪ੍ਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ੨੨ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਬੋਰੀਏ ਬਿਸਤਰੇ ਗੋਲ ਹੋਣ ਲਗ ਪਏ ਅਤੇ ਅੰਤ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ।

ਪਰ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਅਸਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ੨੨ ਦੀ ਥਾਂ ਲਗਭਗ ੨੦੦ ਗੁਰੂ ਬਣੀ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਭ ਪਖੰਡੀ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਨੋਵਾਂ ਰੂਪ ਜਾਣਿਆ ਸੀ ਤੇ ਕੋਠੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ "ਗੁਰੂ ਲਾਧੇ ਰੇ, ਗੁਰੂ ਲਾਧੇ ਰੇ" ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ੨੨ ਪਖੰਡੀਆਂ ਦੇ ਮਗਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਾ।

ਪਰ ਅਜ, ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਵਰਗੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ, ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਹੋਕਾ ਦੇ ਕੇ, ਅਸਲ ਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਠਾਂ ਤੇ ਜੁ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਰਕਦੀ। ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਛੋਕੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੱਚੇ ਪਿੱਲੇ ਆਪ੍ਰ ਬਣੇ ਪਖੰਡੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਤੁਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਸਲ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭੁੱਲਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਸਲ ਗੁਰੂ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ?

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ -

ਕਵਨ ਮੂਲ, ਕਵਣਿ ਮਤਿ ਵੇਲਾ ।

ਤੇਰਾ ਕਵਣੁ ਗੁਰੂ, ਜਿਸ ਕਾ ਤੂੰ ਚੇਲਾ ।

ਭਾਵ - ਸਿਖਿਆ ਲੈਣ ਦਾ ਮੂਲ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ? ਤੂੰ ਕਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਚੇਲਾ ਹੈਂ ?

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ -

ਪਵਨ ਅਰੰਭੁ, ਸਤਿਗੁਰ ਮਤਿ ਵੇਲਾ ।

ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ (ਹਸਤੀ) ਦਾ ਮੁਢ ਪਵਨ (ਪ੍ਰਾਣ) ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਹੀ ਐਸਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਉਸ ਉਤੇ ਟਿਕਾਉ ਹੀ 'ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ' ਦਾ ਸਿੱਖ (ਚੇਲਾ) ਹੈ ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਨੀਂਹ ਨੂੰ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਦੇਹ (ਸਰੀਰ) ਅਭਿਮਾਨ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਅੰਤ 'ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ' ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ।

ਹਿੰਦੂ ਵੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ

"ਬੋਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਜੈ" ਜਾਂ "ਬੋਲ ਸੀਤਾ ਪਤੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਕੀ ਜੈ" । ਪਰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ, ਬੋਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੀ ਜੈ ਜਾਂ ਬੋਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀ ਜੈ ।

ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ?

ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ "ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰ ਨਾਹੀ ਭੇਦ" ਅਤੇ

"ਆਪ ਨਾਰਾਇਣ"

ਸਾਹਿਬਾਨ ਭਾਈ

ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ

ਆਪ, ਆਪਣੇ

ਜੇ ਉਹ

ਕਿ ਬੋਲ ਗੁਰੂ

ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ

ਭਾਈ

ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ

ਕਿ ਅਸੀਂ

ਜਿਸ ਦੇ ਹੁਕਮ

ਇਹ

ਹਾਂ ਤਾਂ

ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ

ਦੇ ਹੀ ਹੁਕਮ

ਗੁਰੂ

ਸਪਸ਼ਟ

ਭਾਈ

ਉਹ ਜਨ

ਮਰਦਾ

"ਆਪ ਨਾਰਾਇਣ ਕਲਾਧਾਰਿ ਜਗਿ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਓ" ਅਨੁਸਾਰ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਭਾਵੇਂ ਆਪ ਰਬ ਰੂਪ ਹੀ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੜ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪ, ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ।

ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੜ ਲਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਚਰਚ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਬੋਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀ ਜੈ । ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ - ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫੌਜ ॥

ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕੀ ਮੋਜ ॥

ਭਾਵ - ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ) ਦੀ ਫੌਜ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਖਾਲਸਾ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੀ ਪੁਜਾਰੀ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜਦ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ' ਕਹਿ ਕੇ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਕਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਦੇ ਹੀ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਆਪ ਪੰਨਾ ੭੫੯ ਉਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਗਏ ਹਨ - ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਸਦਾ, ਨ ਆਵੈ ਨ ਜਾਇ ॥

ਉਹ ਅਭਿਨਾਸੀ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥

ਭਾਵ - ਮੇਰਾ ਸੱਚਾ ਗੁਰੂ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ) ਸਦਾ (ਹਮੇਸ਼ਾ) ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਉਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ਉਹ ਨਾਸ਼ ਰਹਿਤ ਹੈ । ਭਾਵ - ਕਦੇ ਮਰਦਾ ਜਾਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਮਲ ਮਨੁੱਖ ਤਕ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਰਬ ਤਾਂ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਲ-ਸੂਰਤ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਚਿਹਨ ਚੱਕਰ ਨਹੀਂ। ਫੇਰ ਉਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਭੇਦ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਖੋਲ੍ਹ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿ ਗਏ ਹਨ -

(੧) ਹਉ ਆਪਹੁ ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣਦਾ

ਮੈ ਕਹਿਆ ਸਭੁ ਹੁਕਮਾਓ ਜੀਓ।

(੨) ਨਾਨਕ ਬੋਲੈ ਤਿਸਕਾ ਬੁਲਾਇਆ।

(੩) ਜੈਸੀ ਮਹਿ ਆਵਹਿ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ

ਤੈਸਕਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨ ਵੇ ਲਾਲੇ

ਭਾਵ - ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਬੋਲਾਏ ਹੋਏ ਹੀ (ਬਾਣੀ) ਬੋਲ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਹੇ ਜਿਹੀਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਪੰਗਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਤੋਂ ਅਖਵਾਇਆ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕਿਹਾ (ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ)।

(੭) ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਲੋਂ ਬਾਣੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਮਰਦਾਨਿਆ ! ਵਜਾ ਰਬਾਬ !! ਬਾਣੀ ਆਈ ਹੈ !

ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਵਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਰੇ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੋ ਸਾਡਾ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਅਤੇ

ਉਸਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਇਕੋ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਜਿਹਿ ਬਿਧਿ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿਆ, ਸੇ ਸੁਨ ਰੇ ਭਾਈ।

ਪ੍ਰਸਿਧ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਹ ਇਕ ਮੰਨਿਆ ਪਰਮੰਨਿਆ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਇਸ਼ਟ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਨਾਨਕ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ -

(੧) ਮਨ ਮੇਰੇ, ਜਪ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀ ਬਾਣੀ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ -

(੨) ਮੈਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਧਾਰ ਹੈ,

ਗੁਰਬਾਣੀ ਲਾਗਿ ਰਹਾਉ ॥ (੭੫੮)

ਭਾਵ - ਮੇਰਾ ਆਸਰਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਲਗਾ ਰਵਾਂ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(੩) ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੈ ਗੁਣ ਬਾਣੀ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਹਰਿਨਾਮਿ ਸਮਾਇਆ ॥ (੮੮੯)

ਭਾਵ - ਦਾਸ ਨਾਨਕ, ਬਾਣੀ ਦੇ ਗੁਣ ਬੋਲਦਾ ਹੈ (ਦਸਦਾ ਹੈ) ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹਰੀ (ਪ੍ਰਭੂ) ਦਾ ਨਾਮ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ

ਇਹ - (੧)

ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ,

ਤਿਨਿ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ ॥

(੨) ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥

ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਸਭ ਤਾਂ ਕਾ ਨਸੈ ॥ (੧੩੩੯)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੁਣ ਕੇਵਲ ਦਸਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ, ਆਪਣਾ ਨਿਜੀ ਤਜਰਬਾ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ-

(੧) ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਤ ਮੇਰਾ ਮਨ ਦੁਵਿਆ ॥

ਦੁਵਿਆ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ- ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਜਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨਿ ਮੇਰੇ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ

ਹਰਿ ਪਾਏ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰਾ ॥ (੧੧੮੯)

ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮਨ ਪਤੀਜ ਗਿਆ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਸੋ ਸਿਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸੱਚਾ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਚਨ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ-

(੧) ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਬਾਣੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ

ਤਿਸ ਜੇਵਡ ਅਵਰ ਨ ਕੋਇ ॥ (੫੧੫)

(੨) ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ, ਬਚਨ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ

ਮਾਧਰੁ ਮੁਕਤਿ ਜਨਾਵੈਗੋ ॥ (੨੩੨੦)

ਸਤਿਗੁਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ; ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬਚਨ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਜਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਹੈ।

ਗੱਲ ਬੜੀ ਲੰਮੀ ਹੈ

ਪਰ ਸੰਖੇਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਤੀਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਸਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ

ਛਕੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਘਟਾਇਆ। ਗੁਰੂ
ਚੋਖੇ ਗੁਰੂ
ਬਣਾ ਕੇ ਸਭ ਜ
ਅੰਦਰ ਆਉਣ
ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿੱਤੀ
ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਭਰ
ਸਿਖਿਆ ਪੱਕੀ
ਇਸ
ਵਿਚ ਅਸਥਾ
ਅਸਥਾਪਨ
ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ
ਰਾਤ
ਕਮਰੇ ਵਿਚ
ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ
ਇਹ
ਸਰੀਰ ਵਾ
ਨੋਵੀ ਪਾਤ
ਸ਼ਬਦ ਗੁ
ਇ
ਸਤਿਕਾਰ

ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ,

ਗਿਆ।

ਆਪਣਾ ਮਨ

ਸਿਧ ਹੋਇਆ

ਰੂਪ ਹੀ ਹਨ।

ਹੋਇਆ ਹੈ-

ਰਕ ਨਹੀਂ।

ਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕਿ ਜੋ ਵੀ

ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ

ਛਕੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਹ ਦਾ (ਵਡੇ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦਾ) ਅਭਿਮਾਨ
ਘਟਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਵੀ ਪੰਗਤ ਵਿਚ ਬਹਿਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਦੇ ਸਨ।

ਚੋਖੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਰੋਵਰ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ
ਬਣਾ ਕੇ ਸਭ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਥਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ
ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਥਾਂ ਬੈਠਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਦੀ
ਆਸ਼ਾਦੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ (ਗੁਰੂ) ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼
ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਚੜਾਕੇ ਇਹ
ਸਿਖਿਆ ਪੱਕੀ ਕਰਾਈ ਕਿ ਸਭ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਜਦ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ
ਵਿਚ ਅਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲੋਂ (ਉਚੇ ਪਲੰਘ) ਉਤੇ
ਅਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਥੱਲੇ ਬੈਠਦੇ ਰਹੇ। ਤਖਤ ਉਤੇ ਬੈਠਣਾ ਛੱਡ ਦਿਤਾ
ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ (ਭੰਡਾਰ) (ਗੁਰੂ) ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚੋਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਰਾਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ (ਗੁਰੂ) ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸੋਣ ਵਾਲੇ
ਕਮਰੇ ਵਿਚ (ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਕੋਠਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ) ਪਲੰਘ ਉਤੇ ਸੁਖਆਸਨ (ਬਿਰਾਜਮਾਨ)
ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਥੱਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਲੇਟਦੇ ਰਹੇ।

ਇਹ ਸੀ ਅਦਬ (ਸਤਿਕਾਰ) ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ (ਗੁਰੂ) ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੋ
ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਮਗਰੋਂ ਛੇਵੀਂ, ਸਤਵੀਂ, ਅਠਵੀਂ ਅਤੇ
ਨੌਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਵੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ (ਸੰਕੋਚਣ ਅਤੇ
ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ) ਹੋਰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤਕ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ
ਸਤਿਕਾਰ (ਸਰੀਰਕ ਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਵਧ) ਪੱਕਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ।

ਉਦਾਹਰਣ

ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਲਈ (ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਕਰਦਾ ਹੈ) ਦਾਦੂ ਦੀ ਕਬਰ ਨੂੰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਸਲਾਮ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖਾਲਸਾ ਪੂਰਾ ਉਤਰਿਆ। ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਬਚਨ (ਸ਼ਬਦ) ਕਿ ਖਾਲਸਾ "ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮਤੀ ਮਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੇ" ਦੁਹਰਾਇਆ। ਅੰਤ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਫੈਸਲੇ ਉਤੇ ਫੁਲ ਚੜਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਚਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਮਿਸ਼ਨ ੨੪੦ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਤੇ ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਰੀਰਕ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਕੋਚ ਲਿਆ। ਭਾਵ, ਸਰੀਰ (ਦੇਹਧਾਰੀ) ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਅਤੇ ਜੁਗਤ, ਪੰਥ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਕਿਹਾ ਉਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੌਕੇ ਉਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਭਟ, ਨਰਬੁਦ ਸਿੰਘ, ਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਕੇਸੇ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਿਖੀ ਵਹੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਜ ਹੈ-

“ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਲ ਦਸਮੇਂ ਦਾ ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾ ਸੋ ਪੈਂਠ ਕਾਰਤਕ ਮਾਂਹ ਦੀ ਚਉਥ, ਸ਼ੁਕਲ ਪਖ, ਬੁਧਵਾਰ ਕੇ ਦਿਨ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਬਚਨ ਹੁਆ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਆਓ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਾ। ਸਰਬਤ ਸੰਗਤ ਕੋ ਕਹਾ ਕਿ “ਮੇਰਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਜਾਨਨਾ। ਜੋ ਸਿਖ ਜਾਨੇਗਾ ਤਿਸ ਕੀ ਘਾਲ ਥਾਇ ਪਏਗੀ।”

ਦੂਜੀ ਗਵਾਹੀ

ਇਸ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਜੋ ਕਥਾ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ
ਆਦਿ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰ
ਬਿਲਾਸ ਗਰੰਥ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-

ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਕਲਜੁਗ ਭਯੋ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਮਹਾਨ ।

ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਰੂਪ ਇਹ, ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਜੀ ਜਾਨ ।

ਗੁਰ ਦਰਸ ਜਿਹ ਦੇਖਣਾ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਦਰਸਾਇ ।

ਬਾਤ ਕਰਨ ਗੁਰ ਸਿਉ ਚਹੈ, ਪਢੈ ਗਰੰਥ ਮਨ ਲਾਇ ।

ਭਾਈ ਕੇਇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਜਦ ਮਹਾਰਾਜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਤਾਂ
ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਹੁਕਮ ਆਇਆ-

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਖੁਲਿਆ ਕਰਮੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਈ ਠਾਕੁਰ ॥ ਕੀਰਤਨੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਈ ॥

ਸ੍ਰਮੁ ਥਾਕਾ ਪਾਏ ਬਿਸ੍ਵਾਮਾ ਮਿਟਿ ਗਈ ਸਗਲੀ ਧਾਈ ॥

ਅਬ ਮੋਹਿ ਜੀਵਨ ਪਦਵੀ ਪਾਈ

ਚੀਤਿ ਆਇਓ ਮਨਿ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ

ਸੰਤਨ ਕੀ ਸਰਣਾਈ ।੧। ਰਹਾਉ ॥.....

ਇਹ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ, ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਅਤੇ ਗੱਦੀ
ਮਿਲਣ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਵਾਰਤਾ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ
ਸਾਫ਼ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ -

ਸਬਦੁ ਗੁਰ ਪੀਰਾ, ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰਾ

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਜਗ ਬਉਰਾਨੈ ।

ਅਤੇ

ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ,

ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰੇ ॥

ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਕਹੈ, ਸੇਵਕੁ ਜਨੁ ਮਾਨੈ,

ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥

ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਚਲੀਆਂ ਆਈਆਂ ਸੀਨਾ-
ਬ- ਸੀਨਾ ਗੱਲਾਂ ਉਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦੇ ਹੋਇ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ
ਕਿਹਾ ਸੀ-

ਆਗਿਆ ਭਈ ਅਕਾਲ ਕੀ, ਤਬੀ ਚਲਾਇਓ ਪੰਥ ।

ਸਭ ਸਿਖਨ ਕੇ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗਰੰਥ ।

ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਜੀ ਮਾਨਿਓ ਪਰਗਟ ਗੁਰਾ ਕੀ ਦੇਹਿ ।

ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਮਿਲਬੋ ਚਹੈ, ਖੋਜ ਸ਼ਬਦ ਮਹਿ ਲੇਇ ।

ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ-

੧) ਪੂਜਾ ਅਕਾਲ ਕੀ ।

੨) ਪਰਚਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ।

੩) ਦੀਦਾਰ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ।

ਸਿਆਣੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ-

ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਆਵਾਜ਼ ਜਾਂ ਸੁਰ । ਆਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ
ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ-

ਅਸੀਂ ਬੰਦ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ । ਬਾਹਰ ਚੋਰ ਨਾਲ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਦੀ
ਆਵਾਜ਼ ਜਦ ਸਾਡੇ ਕੰਨ ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਝਟ ਕਹਿ ਉਠਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਹਰ
ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ ਵੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਕੇਵਲ
ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ (ਸ਼ਬਦ) ਸੁਣ ਕੇ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ।

ਦੁਜੀ ਉਦਾਹਰਣ

ਅਸੀਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵਾਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਹਮਣੇ ਉੱਚੇ ਟਿੱਬੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਹਮਣੇ ਟਿੱਬੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਰਿਆ ਵੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਰਿਆ ਵਗਦਾ ਸਾਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੇਵਲ ਚਲਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਰਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਦੀ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੀਂਹ ਪੈਣ, ਦਰਿਆ ਦੇ ਚਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਜਾਂ ਦਰਿਆ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਾਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ (ਸ਼ਬਦ) ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ (ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ) ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ- ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ।

ਸ਼ਬਦ, ਬਾਣੀ ਬੋਲਦੀ ਹੈ

ਜੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਣੀ ਆਪ ਤਾਂ ਬੋਲਦੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਗਰੰਥ ਜੀ ਬੋਲਦੇ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਗਲਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ

ਇਕ ਚੁਰਸਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲੋਹੇ ਦਾ ਖੰਡਾ ਗਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਖੰਡੇ ਉੱਤੇ ਚਾਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਹੱਥ, ਚੌਹਾਂ ਸੜਕਾਂ ਦੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਲ ਫਿਟ ਕੀਤੇ (ਲਗਾਏ ਗਏ) ਹਨ। ਉਸ ਲੋਹੇ ਦੇ ਇਕ ਹੱਥ ਉਪਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੂਜੇ ਉਪਰ ਰੋਪੜ ਤੀਜੇ ਉਪਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਉਪਰ ਜਲੰਧਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਤਿਆਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਇਕ ਓਪਰਾ ਆਦਮੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਓਪਰਾ ਆਦਮੀ ਉਸ ਸੜਕ ਉਤੇ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਸੜਕ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਫੱਟੇ (ਹੱਥ ਉਪਰ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਦੱਸੋ ਕਿ ਉਸ ਖੰਡੇ ਉਤੇ ਲਗੇ ਹੱਥ ਨੇ ਬੋਲ ਕੇ ਰਸਤਾ ਦਸਿਆ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਹੈ ?

ਨਹੀਂ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਦਰ ਅਸਲ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਡੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਵਾਕਫੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਗੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਦਿਮਾਗ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਰਡ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਹੀ ਉਸ ਪਾਸੇ ਤੁਰ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਜਿਥੇ ਪੁਰਨ ਮਨੁੱਖ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਨਿਸਚਿਤ ਠਿਕਾਣੇ ਉਤੇ ਵੀ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਜੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੈ।

ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਆਦਮੀ ਬੋਲਾ (ਡੋਰਾ) ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣੇਗਾ ?

ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ

ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਅਰਥ ਦਸਣ ਵਾਲਾ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਗਏ ਪਤੀ ਦੀ ਚਿਠੀ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਉਸ ਅਨਪੜ੍ਹ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਪਤੀ ਨਈਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ-ਕਾਲਜਾਂ-ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਖੋਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਢੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਖੋਜੀਆਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ-ਭਾਵ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿਖ, ਗੁਰਮੁਖ, ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ-ਭਗਤ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਇੱਕ ਵਾਰ

ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਕ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਇਕ ਸੋਝੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਵੀਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ 'ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਹੈ ਬਾਣੀ' ਅਤੇ 'ਸਤਿਗੁਰ ਬਚਨ, ਬਚਨ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰ' ਸੁਣਾਇਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਪਰਮਾਣਾਂ (ਗੁਰੂ ਹੁਕਮਾਂ) ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ?

ਉਹ ਸੱਜਨ ਉਤਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦੇ ਅਰਥ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਕ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਤਖ ਦੇਹ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਜੋ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਇਹ ਬਾਣੀ ਆਖੇ ਅਤੇ ਸੇਵਕ ਜਨ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦੇਹਧਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਬਚਨ (ਬਾਣੀ) ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਰਸ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸੱਜਨ ਨੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਨੂੰ ਇਸੇ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਕੋਈ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ :-

ਭਨਤਿ ਨਾਨਕੁ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥
ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਸਿਉ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥
ਤਾ ਕੇ ਪਾਵੈ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ ॥

ਜਪੁ ਤਪੁ ਸਭੁ ਇਹੁ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਾਰੁ ॥ (੬੬)

ਅਰਥ : ਇਥੇ ਨਾਨਕ ਦੇ 'ਕਕੇ' ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਔਂਕੜ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਰਤਾ ਕਾਰਕ ਹੈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ (Nominative Case) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਨਾਨਕ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮੋਖ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ। ਇਹ 'ਸਬਦ (ਬਾਣੀ) ਹੀ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਘਟਾਉ। ਇਹੀ ਜਪ ਤਪ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਪ ਤਪ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨਾ ੯੩੫ ਉਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

ਬਾਣੀ ਬਿਰਲਉ ਬੀਚਾਰਸੀ ਜੇ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ॥

ਇਹ ਬਾਣੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੀ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਹੋਇ ॥

ਅਰਥ : ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰੇਗਾ ਜਿਸ ਦਾ ਰੁਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਬਾਣੀ ਵਡੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਿਜ ਘਰ ਵਾਸ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਮੀਠੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰ

ਜਿਨਿ ਪੀਤੀ ਤਿਸੁ ਮੋਖ ਦੁਆਰ ॥ (੧੨੭੫)

ਪੀਤੀ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਘਟਾਇਆ। ਇਹ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸੱਜਣ ਠੰਡਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਕ ਹੋਰ ਸੱਜਣ

ਇਕ ਹੋਰ ਸੱਜਣ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪੰਗਤੀ :-

ਸੁਣਾ ਕੇ ਕੀ
ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪੁਰ
ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ
ਲੋੜ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸ
ਇਕ ਦੇ ਜਾਂ ਤਿੰਨ
ਲੈਣੇ ਚੰਗੀ ਗਲ
ਹੀ ਆਏਗੀ ਜੇ

ਉਪਰਲੀ
੧੨੯੧ ਉਤੇ
ਲਵੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ

ਭਾਵ : ਬਾਣੀ
ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ
ਵੀਚਾਰ ਨਾਲ
ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹਿ

ਦੂਜਾ ਕਿ

ਘਰਿ ਮਹਿ ਘਰੁ ਦਿਖਾਇ ਦੇਇ

ਜ ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖ ਸੁਜਾਣੁ ॥

ਇਆ ਹੈ । ਉਹ
ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।
ਹੜਾ ਵੀ ਸਾਚੀ
ਏਗਾ । ਇਹ
ਹੀ ਜਪ ਤਪ

ਸੁਣਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੱਬੀ-ਬਾਣੀ
ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਧੁਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਤੋਂ ਆਈ ਹੈ । ਪਰ ਬਾਣੀ ਆਪੁ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ
ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨ ਲਈ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ
ਲੋੜ ਹੈ ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸੱਜਣ ਨੇ ਉਤਰ ਦੇਂਦਿਆਂ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ
ਇਕ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਪੰਗਤੀਆਂ ਬੋਲ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਦੇ ਬਣਾ
ਲੈਣੇ ਚੰਗੀ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਹੈ । ਪੂਰੀ ਤੇ ਠੀਕ ਸਮਝ ਤਾਂ
ਹੀ ਆਏਗੀ ਜੇ ਪੂਰਾ ਸ਼ਬਦ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋ ਕੇ ਪੜ੍ਹੇਗੇ ਜਾਂ ਸੁਣੇਗੇ :-

ਉਪਰਲੀ ਪੰਗਤੀ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੰਨਾ
੧੨੯੧ ਉਤੇ ਦਰਜ ਹੈ । ਜੇ ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਆਖਰੀ ਪੰਗਤੀ ਵੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ
ਲਵੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਠੀਕ ਭਾਵ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਏਗਾ । ਆਖਰੀ ਪੰਗਤੀ
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :-

ਗੁਰੂ ਵਲ
ਦੇਂਦੀ ਹੈ ।

ਸਬਦੁ ਖੋਜਿ ਇਹੁ ਘਰੁ ਲਹੈ

ਨਾਨਕ ਤਾ ਕਾ ਦਾਸੁ ॥

ਨੂੰ ਜੀਵਨ
ਹ ਸੱਜਣ

ਭਾਵ : ਬਾਣੀ ਦੇ ਖੋਜਣ ਤੇ ਹੀ ਇਹ ਘਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਖੋਜਣ ਦਾ ਮਤਲਬ
ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਸਗੋਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ
ਵੀਚਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝ ਕੇ ਪੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਢਾਲੇ । ਗੁਰੂ
ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਦਾਸ ਹਾਂ ।

ਦੂਜੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸੱਜਣ

ਦੂਜਾ ਇਕ ਹੋਰ ਸੱਜਣ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਬੀਮਾਰ ਨੂੰ ਜਦ ਤਕ ਮੌਕੇ ਤੇ

ਆ ਕੇ ਡਾਕਟਰ ਵੇਖੇ ਨਾ, ਦਵਾਈ ਤੇ ਨੁਸਖਾ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਾ ਕਰੇ ਤਦ ਤਕ ਬੀਮਾਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਬੀਮਾਰ ਕੋਲ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਆਈਆਂ ਪਈਆਂ ਹੋਣ। ਕਿਉਂਕਿ ਬੀਮਾਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਦੁਆਈ ਮੇਰੀ ਬੀਮਾਰੀ ਦੂਰ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਡਾਕਟਰ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਉਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕੇ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਬੀਮਾਰੀ ਸਮਝਣ ਦੇ ਬੀਮਾਰ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਇਥੇ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਲਾਗੂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਸਾਰੀ ਮਨੁਖਤਾ ਨੂੰ ਇਕੋ ਰੋਗ ਲਗਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਰੋਗ ਦਾ ਦਾਰੂ ਵੀ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਹ ਦਾਰੂ ਵੀ ਹਰ ਇਕ ਅਪ੍ਰੰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੌਕੇ ਦਾ ਡਾਕਟਰ ਸਦਣ ਅਤੇ ਨੁਸਖਾ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਜੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸੱਜਣ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੧੦੪ ਉਤੇ ਦਰਜ ਸ਼ਬਦ - ਜੋ ਜੋ ਦੀਸੇ ਸੋ ਸੋ ਰੋਗੀ ॥ ਵਿਚਲੀ ਪੰਗਤੀ "ਹਉਮੈਂ ਰੋਗ ਮਾਨਖ ਕਉ ਦੀਨਾ" ਦਾ ਅਰਥ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ :-

ਸੰਸਾਰ ਰੋਗੀ ਨਾਮੁ ਦਾਰੂ ਮੈਲੁ ਲਾਗੈ ਸਚੁ ਬਿਨਾ ॥ (੬੮੧)

ਅਤੇ ਹਉਮੈਂ ਦੀਰਘੁ ਰੋਗੁ ਹੈ ਦਾਰੂ ਭੀ ਇਸੁ ਮਾਹਿ ॥

ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜੇ ਅਪਣੀ ਤਾ ਗੁਰਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਹਿ ॥ (੪੬੯)

ਭਾਵ : ਹਉਮੈਂ ਇਕ ਵੱਡਾ ਰੋਗ ਹੈ (ਜੋ ਸਭ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ) ਪਰ ਇਸ ਰੋਗ ਦਾ ਦਾਰੂ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਨ ਦੂਰ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਉਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋ ਜਾਏ ਉਹ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾਰੂ ਨਾਲ ਇਸ ਰੋਗ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਹ ਨਾ ਕਰੇ ਤਦ ਤਕ
ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਆਈਆ
ਕਿਹੜੀ ਦੁਆਈ ਮੇਰੀ
ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਹਾ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ
ਬੀਮਾਰ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ
ਹੁੰਦਾ।

ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਸਾਰੀ
ਗੁਰੂ ਵੀ ਕੇਵਲ ਇਕੋ
ਤਾਂ ਫਿਰ ਮੌਕੇ ਦਾ
ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ।

ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੧੦੪
ਸ਼ਤੀ "ਹਉਮੈ" ਰੋਗ
:-

॥ (੬੮੧)

॥ (੪੬੯)

ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ)

ਰੋਗ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ
ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਭਾਵ
ਰੋਗ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ

ਇਹ ਉਤਰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸੱਜਣ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਤਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਪਰ
ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਤੁਰਦੇ ਬਣੇ ਕਿ 'ਮੰਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ'।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਪ੍ਰਾਂ ਬਣੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ
ਹੇਠਾਂ ਦੁਬੇਲ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਤਰੇੜ ਮਰੇੜ ਕੇ
ਕੀਤੇ ਅਰਥ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠਾਂ ਆਏ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ
ਨਿਰਪੱਖ ਹੋ ਕੇ ਸੋਚਣਾ - ਵੀਚਾਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਪਰ
ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਹੁਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਠ ਧਰਮੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ
ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਸ਼ੈਰ ਇਹ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਹੈ।...

ਸਾਡਾ ਫ਼ਰਜ਼

ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ' ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ
ਉਹ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਉਥੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ
ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਤੋਂ ਆਪ ਬਚਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਵੀਰਾਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ
ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਕਮਾਉਂਦਿਆਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ
ਕਰਨ :-

੧. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਗੱਦੀ ਪੁਰਬ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹਰ ਪਿੰਡ
ਸ਼ਹਿਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਏ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ
ਮਹਾਨਤਾ ਮਹੱਤਤਾ - ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ - ਕਥਾ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ
ਲੈਕਚਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦਰਸਾਈ ਜਾਏ।

੨. ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਪਖੰਡ ਜਾਲ ਨੂੰ ਦਲੀਲਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਵਖਿਆਣਾ
ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਬਾਰੇ
ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

੩. ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਹੈ। ਸੋ

ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਾਲਾਂ ਤਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੇ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰੀਏ ।

੪. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਸਤਿਕਾਰ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਹੇ ਬਚਨਾਂ ਬਨੁਸਾਰ ਚਲਣਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਸ "ਪਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ" ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਰੀਏ

(ੳ) ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲੋਂ ਸੁਖਆਸਨ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਏ । ਫਿਰ ਸੰਗਤ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਜਾਂ ਕੰਮਾਂ ਕਾਜਾਂ ਨੂੰ ਜਾਏ । ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਫ ਕਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਛਿੜਕਾਓ ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

(ਅ) ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਵੇ ਦਬਾਉਣ, ਜਾਂ ਪਾਵਿਆਂ ਨਾਲ ਰੱਖੜੀਆਂ ਬਨ੍ਹਣੀਆਂ ਮਨਮਤ ਹੈ । ਕੇਵਲ ਰੁਮਾਲਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਲ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ, ਸੁਣਨੀ ਤੇ ਮੰਨਣੀ ਹੈ ।

(ੲ) ਸਿਖ ਧਰਮ, ਮੂਰਤੀ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਕਲਪਤ ਫੋਟੂਆਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨੀ, ਧੂਪ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਫੋਟੂਆਂ ਵਾਲੇ ਰੁਮਾਲੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣੇ ਸਾਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸਾਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਕਥਨ ਆਪ ਚੇਤੇ ਰਖ ਕੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ-

‘ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ, ਗੁਰ ਸਬਦ ਹੈ’

(ਇਸ ਬਾਰੇ ਟ੍ਰੈਕਟ ਨੰ : ੪੦ ‘ਗੁਰ ਤਸਵੀਰਾਂ’ ਕਈ ਵਾਰ ਛਪ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ।)